

**‘ผู้กบฏ’ ปะทะ ‘นักปฏิรูป’:
ยุทธการสืบสานวัฒนธรรมในสังคมกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ**

ชิตชยางค์ ยมาภัย¹ และ พงษ์ คุตรีพิทักษ์²

บทคัดย่อ

บทความวิจัยในลักษณะชาติพันธุ์วรรณาแนววิพากษ์ มุ่งบรรยายปฏิบัติการด้านการสืบสานวัฒนธรรมผ่านมโนทัศน์ทางวัฒนธรรมศึกษา เรื่อง สื่อสาร ต่อรอง และไตร่ตรอง ที่เรียกว่ายุทธการสืบสานวัฒนธรรม จากการทำงานภาคสนามในพื้นที่วิจัย ในย่านวัฒนธรรมของชาวไทดำ ในอำเภอเพชรบุรี งานวิจัยเสนอความ โดยสรุปว่า การสืบสานวัฒนธรรมเป็นปฏิบัติการของคน 2 กลุ่ม “ผู้กบฏ” หมายถึง ผู้มีได้นิยมยินดีในการนำเสนออัตลักษณ์ของตนให้ปรากฏอย่างเด่นชัด “นักปฏิรูป” หมายถึงมีความนิยมยินดีที่จะสืบสานอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนให้อันตรธานไป ผู้วิจัยได้เสนอความคิดรวบยอดว่า การสืบสานวัฒนธรรมจะดำเนินไปได้ ผู้ปฏิบัติต้องไตร่ตรองว่า วัฒนธรรมนั้น ๆ ทันทสมัย ใช้ประโยชน์ และตอบโจทย์ชีวิต

คำสำคัญ : 1. ไทดำ 2. การสืบสานวัฒนธรรม 3. ยุทธการวัฒนธรรม 4. นักเรียนไทยทรงดำ

¹ อาจารย์ประจำสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล อีเมล : jitjayang@gmail.com โทร : 02 800 2308-14

² อาจารย์ประจำสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล อีเมล : patoocu@gmail.com โทร : 02 800 2308-14

‘Rebel’ vs. ‘Reformer’: a cultural struggles in Black Tai society

Jitjayang Yamabhai³ and Patoo Cusripituck⁴

Abstract

This critical ethnographic research presents a struggle in cultural transmission through communication, negotiation and reflection of two ethnic groups. A rebel and a reformer, both are the Black Tai student members who possess different point of view towards a cultural identity. The rebel, the Black Tai students, defines themselves as persons who do not favour to apparently present their own cultural identity, while the reformer are those who are committed to transmit their cultural identity and try to preserve it. This study suggests that the cultural transmission can be maintained in a society on condition that those cultures require to be modernized, beneficial, and valued.

Keywords: 1. Black Tai 2. Cultural transmission 3. Cultural struggle 4. Black Tai students

---

³ Lecturer at Research Institute for Languages and Cultures of Asia, Mahidol University, Nakhon Pathom, Thailand.
Email address: jitjayang@gmail.com Tel: 02 800 2308-14

⁴ Lecturer at Research Institute for Languages and Cultures of Asia, Mahidol University, Nakhon Pathom, Thailand.
Email address: patoocu@gmail.com Tel: 02 800 2308-14

บทนำ

สภาพปรากฏการณ์จุดกระชากทางเทคโนโลยี (disruptive technology) มีอิทธิพลต่อการกำหนดแบบแผนการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้คนในสังคมปัจจุบัน European Parliament (2017) ได้เสนอแนวโน้มปัจจุบันและที่จะอุบัติขึ้นในยุค Disruptive Technology ผ่านเทคโนโลยีต่าง ๆ เช่น อินเทอร์เน็ตเคลื่อนที่ การทำงานอัตโนมัติ อินเทอร์เน็ตของสรรพสิ่ง (internet of thing) พาหนะขับเคลื่อนอัตโนมัติ คลาวด์ เทคโนโลยี หุ่นยนต์ พลังงานทางเลือก การพิมพ์สามมิติ ทั้งนี้ประเด็นสำคัญคือ กระบวนการกลายเป็นดิจิทัล (digitalisation) จะสร้างการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมายต่อภาคเศรษฐกิจ การสร้างงานใหม่ ๆ การผลิตและการบริโภค รวมทั้งการปฏิวัติสภาพสังคม (social transformation) ลักษณะสำคัญของการทำให้กลายเป็นดิจิทัล คือ การผนวกรวมสิ่งต่าง ๆ อยู่บนรากฐาน (platform) เกี่ยวเกาะเป็นหนึ่งเดียวกัน (convergence) การจัดการ - ข้อมูลขนาดใหญ่ (bigdata) และ อินเทอร์เน็ตของสรรพสิ่ง

JACK SHUA (2018) ได้เขียนบทความไว้ในเว็บไซต์ leadereconomic.com เกี่ยวกับแนวโน้มด้าน disruptive technology ของเอเชีย ซึ่งก็เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับภาคพื้นยุโรปว่า ประกอบด้วย การซื้อขายออนไลน์ และการจ่ายเงินเสมือนจริง ร้านค้าอัตโนมัติ ออลอินวันโซเชี่ยลมีเดีย ความสามารถในการเข้าถึงอุปกรณ์โทรศัพท์มือถือสำหรับทุกคน พลังงานทดแทน การแชร์การคมนาคม การทำงานโดย AI เครื่องพิมพ์ 3 มิติ อี-สปอร์ต และ เทคโนโลยี VR และ VA เทคโนโลยีต่าง ๆ เหล่านี้ย่อมมีอิทธิพลต่อการกำหนดพฤติกรรมของผู้คนในสังคมปัจจุบัน โดยเฉพาะในฐานะผู้บริโภคสินค้าและบริการต่าง ๆ

ประเด็นสำคัญของ disruptive technology คือ สภาวะการทดแทนสถานภาพปัจจุบันที่เป็นอยู่ ประเด็นหนึ่งที่มีความสำคัญคือ ด้านเศรษฐกิจและการพาณิชย์ โดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิตและลูกค้าที่จะเปลี่ยนแปลงไป ธนาคารไทยพาณิชย์ได้คาดการณ์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้บริโภคว่า มีนัยสำคัญ คือ การดำเนินชีวิตผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล การเลือกสินค้าและบริการในลักษณะที่เน้นความเฉพาะบุคคล (personalisation)

จากที่กล่าวมาข้างต้นจึงเป็นความสำคัญของโลกดิจิทัลที่จะเข้ามาทดแทนสถานภาพปัจจุบันของคน ที่มุ่งเน้นประสบการณ์ส่วนตัว และบริโภคสินค้าเชิงบริการมากขึ้น เพื่อตอบโจทย์การใช้ชีวิตของคนในสังคมปัจจุบัน

การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่ยกมาข้างต้น มีนัยสำคัญต่อการเตรียมความพร้อมของคนในอนาคต ดังที่ World Economic Forum (2018) ได้เสนอถึง ทักษะที่จำเป็นสำหรับ ค.ศ. 2020 ได้แก่ การแก้ไขปัญหาที่ซับซ้อน การคิดเชิงวิพากษ์ ความคิดสร้างสรรค์ การจัดการผู้คน การทำงานร่วมกับผู้อื่น ความฉลาดทางอารมณ์ การตัดสินใจ การให้บริการ การต่อรอง และการมีพหุปัญญาที่ยืดหยุ่น

สภาพปรากฏดังกล่าวข้างต้นเป็นบริบทสำคัญต่อภารกิจด้านการสืบสานภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ความท้าทายของประเด็นดังกล่าวขยายพรหมแดนออกไปไกลกว่า การจัดจ้องที่จะรักษาสถานภาพปัจจุบันทางวัฒนธรรม (status quo of culture) แต่ต้องคาดการณ์ถึงการจุดกระชากทางเทคโนโลยีที่จะกำหนดแบบแผนทางวัฒนธรรม รวมถึงมองไปข้างหน้าว่าสิ่งที่เข้ามาทดแทนสถานภาพปัจจุบันจะมีลักษณะอย่างไร ประเด็นดังกล่าวเป็นความสัมพันธ์เชิงวิภาษของการอนุรักษ์และการพัฒนา ความเป็นปัญหาดังกล่าว นำมาสู่ปัญหาหนึ่งของการวิจัยว่า “เราจะใช้ประโยชน์จาก disruptive technology เพื่อสืบสานวัฒนธรรมได้อย่างไร”

การนำเสนอ (representation) คำนิยม 12 ประการ ของรัฐบาล พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา เช่น ข้อที่ว่า รักษาประเพณีวัฒนธรรมอันดีงาม เป็นตัวอย่างของความพยายามรักษาสถานภาพปัจจุบันของคุณค่าแก่นหลักของสังคม ในขณะที่บริบทและแนวโน้มทางเทคโนโลยีผลักดันไปอีกทางหนึ่ง ซึ่งอาจนำไปสู่การตั้งคำถามของคนรุ่นใหม่ ถึงคุณค่า กฎเกณฑ์ และประโยชน์ในการยึดถือค่านิยมดังกล่าวไว้ ความท้าทายคือ เราจะหาทางออกในการสืบสานภาษาวัฒนธรรมให้มีพลวัต กล่าวคือ ให้ความร่วมสมัยหมุนไป โดยคุณค่าแก่นหลักทางวัฒนธรรมหมุนนำไปด้วยได้อย่างไร

สภาพการณ์ที่ยกมาข้างต้นอาจแสดงถึงภาพใหญ่ของความท้าทายของการสืบสานวัฒนธรรม ในบทความวิจัยนี้ ได้จำเพาะเจาะจงลงไปที่สังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ หรือที่รับรู้กันโดยทั่วไปในภาษาไทยว่า กลุ่มไทยทรงดำ ซึ่งพบว่ามึลักษณะที่สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน

สมทรง บุรุษพัฒน์ และคณะ (Burusphat et al., 2013) ได้อธิบายถึงสารัตถลักษณะของกลุ่มชาติพันธุ์นี้ไว้โดยกระชับ ผู้เขียนขอสรุปมาเป็นสังเขปว่า ไทดำเดิมมีถิ่นฐานอยู่ในประเทศจีนตอนกลาง ก่อนมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่เมืองแกหรือเดียนเบียนฟู ประเทศเวียดนามในปัจจุบัน ชาวไทดำบางส่วนได้เคลื่อนย้ายเข้ามาในประเทศไทยหลายครั้ง แรกเริ่มมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่เพชรบุรี ก่อนโยกย้ายกระจายตัวไปอยู่ตามที่ต่าง ๆ หนาแน่นแถบภูมิภาคตะวันตก ชาวไทดำมีลักษณะเฉพาะของกลุ่มทั้งด้านภาษา การแต่งกาย บ้านเรือน อาหารการกิน สมาชิกในกลุ่มผูกโยงกันไว้ด้วยความเชื่อพื้นฐานเรื่อง แถน ผีบรรพบุรุษ สายตระกูล และถิ่นฐานบ้านเกิดเดียวกัน ความเชื่อและพิธีกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน เป็นเครื่องสื่อสารและชี้ชัดความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์นี้ไว้อย่างเหนียวแน่นตามสมควร

งานของสมทรง บุรุษพัฒน์ ช่วยทำให้เรามีความกระจ่างในประเด็นเรื่องการเรียกชื่อกลุ่มนี้ไว้ในที่ต่าง ๆ เช่น ไทยโซ่ง ลาวโซ่ง ลาวโซ่งดำ ลาวทรงดำ ไทยทรงดำ ผู้ไทยดำ ไทดำ ว่า ชื่อทั้งหมดที่กล่าวมานั้น หมายถึงกลุ่มคนเดียวกัน ผู้เขียนขอขยายความเพิ่มเติมว่า การเรียกชื่อนั้น มีความแตกต่างกันที่การชี้ชัดอัตลักษณ์ (identification) อันมีลักษณะเชิงซ้อนตามสถานการณ์ ขึ้นอยู่กับว่าใครจะเรียกหรือถูกเรียกว่าอะไร ต่างกรรมต่างวาระ ต่างเทศะ

ทั้งนี้หากท่านสนใจข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าวนี้เพิ่มเติม สามารถศึกษาได้จากสารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ไทยโซ่ง ของสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย มหาวิทยาลัยมหิดล หรือหากต้องการติดตามสารสนเทศเชิงพลวัต ก็สามารถติดตามได้จากเฟสบุ๊คของผู้นำทางวัฒนธรรมไทดำหรือไทยทรงดำ เช่น Facebook: ถนอม คงยิ้มละมัย Facebook: Thon kon tai dam และ Facebook: สมัชชาไทยทรงดำ (ลาวโซ่ง) แห่งประเทศไทย

สาระสำคัญของบทความ บรรยายประสบการณ์ของคณะผู้วิจัยที่ได้ลงไปทำงานภาคสนามร่วมกับชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำแห่งหนึ่งในจังหวัดเพชรบุรี ภายใต้ฐานคิดการสร้างกระบวนการเรียนรู้เชิงปริวรรตเพื่อการสืบสานวัฒนธรรม การลงพื้นที่อย่างต่อเนื่องจึงได้เห็นถึงกระบวนการต่อรองและการสร้างอัตลักษณ์ของเยาวชนคนรุ่นใหม่ และปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นระหว่างคนรุ่นใหม่ด้วยกัน และระหว่างคนรุ่นใหมกับคนรุ่นก่อนหน้า ทั้งนี้คนรุ่นใหม่ในบทความนี้ มีนัยถึงกลุ่มเด็กและเยาวชนที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำที่ยังอยู่ในวัยประถมและมัธยมศึกษา

คำว่า การสืบสานวัฒนธรรม อิงความหมายตาม Phrathampidok (1994) ว่าหมายถึง การสำรวจตรวจค้นย้อนกลับไปในอดีตถึงรากฐาน และแก่นสารทางวัฒนธรรมของตนเอง เพื่อพินิจพิจารณาคุณค่าสาระโดยเนื้อแท้

อันเป็นรากฐานที่เกื้อกูลแก่การประกอบการงานอันเป็นกุศล แล้วพัฒนาปรับปรุงให้เหมาะสมแก่การงานในปัจจุบัน และอนาคต คำว่าสืบสาน จึงมีนัยถึงการสืบค้น ศึกษาเรียนรู้เรื่องราวที่มีคุณค่าในอดีต แล้วสานต่อให้คนรุ่นใหม่ ได้เรียนรู้ พัฒนาให้หมุนไปตามโลก

ในบทความนี้ คำว่า “ผู้กบฏ” หรือ “ลาวกบฏ” นั้น เป็นวาทศิลป์ (parole) ของผู้มีส่วนร่วมกับการวิจัย ที่ยังคงคุ้นเคยกับการเรียกพวกพ้องของตนว่า “ลาว” หรือ “ลาวโซ่ง” การจำแนกและชี้ชัดอัตลักษณ์ทาง วัฒนธรรมนั้น อาศัยการใช้ภาษาเป็นสำคัญ คำว่าลาวกบฏ หมายถึง การเรียกนักเรียนชาวไทยทรงดำเรียก คนลาวโซ่ง ที่ไม่นิยมพูดภาษาลาวโซ่งในชีวิตประจำวันหรือในพื้นที่สาธารณะ ส่วนคำว่า “นักปฏิรูป” หรือ “ลาว ปฏิรูป” นั้น ผู้เขียนบัญญัติขึ้น เพื่อสื่อความหมายถึงนักเรียนอีกกลุ่มหนึ่งที่สนใจเรื่องราวการสืบสานวัฒนธรรม ในท้องถิ่น ทั้งนี้ในความเป็นจริงแล้ว ลาวกบฏและลาวปฏิรูป อาจเกิดขึ้นอย่างพร้อม ๆ กัน ในบุคคลเดียวกัน ก็ได้

ผู้เขียนเสนอข้อถกเถียงว่าการสืบสานวัฒนธรรม เป็นเรื่องการสื่อสาร ต่อรอง ไตร่ตรอง โดยมุ่งถ่ายทอด สมบัติทางวัฒนธรรมทั้งในทางที่จับต้องได้ และจับต้องไม่ได้ จากคนรุ่นก่อนไปยังคนรุ่นหลัง การสื่อสารนี้จะ สัมฤทธิ์ผลได้ ต้องแสดงให้เห็นว่าสมบัติทางวัฒนธรรมนั้นทันสมัย ใช้อย่างไร และตอบโจทย์ชีวิต ตามคุณค่าที่เขาให้ได้

วิธีการศึกษาและกรอบความคิด

ผู้เขียนได้เริ่มดำเนินการวิจัยในพื้นที่ดังกล่าวตั้งแต่เดือนกันยายน ปี 2558 ถึง เดือน เมษายน 2561 โครงการวิจัยมีจุดมุ่งหมายที่จะขับเคลื่อนการสืบสานวัฒนธรรมอย่างมีพลวัต ด้วยการจัดกระบวนการเรียนรู้ เชิงปริวรรตที่เกิดขึ้นบนฉาก คือ หมู่บ้านของชาวไทยทรงดำ ในอาณาเขตทางวัฒนธรรมซึ่งอยู่ในเขตการ ปกครองของอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี และอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี เป็นสำคัญ

มโนภาพเรื่องการเรียนรู้เชิงปริวรรต ที่ได้รับอิทธิพลทางความคิดมาจากนักการศึกษาหัวก้าวหน้านาม Jack Mezirow (1990) สารสำคัญของการศึกษาแนวนี้คือการจัดการศึกษาที่มุ่งเปลี่ยนแปลงมุมมอง วิธีคิด หรือโครงสร้างของข้อสมมติที่มนุษย์ใช้สร้างความหมายของประสบการณ์ เมื่อประยุกต์เข้ากับแนวคิดเรื่อง พิพิธภัณฑที่มีชีวิตที่มองว่า กระบวนการเรียนรู้เชิงปริวรรตฐานชุมชนน่าจะเคลื่อนไปได้ดีในฉากแห่งการเรียนรู้ ตามแนวทางการจัดการเรียนการสอนในบริบทที่เป็นสภาพจริง และให้ทั้งชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ ฐานคิดดังกล่าว เป็นข้อสมมติ (assumption) ที่นำปฏิบัติการวิจัยครั้งนี้

ในระหว่างการขับเคลื่อนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ที่วิจัยมีบทบาทสำคัญอีกประการหนึ่งคือ การเก็บ ข้อมูลภาคสนามเพื่อทำความเข้าใจปฏิบัติการทางวัฒนธรรม และปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมระหว่างคนต่างวัย ในชุมชน ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลโดยอิงอาศัยแนวทางการวิจัยแบบชาติพันธุ์วรรณาแนววิพากษ์ โดยมุ่งศึกษาตาม ความคิดของนักวิชาการเช่น Madison (2012) และ Denzin (2003) ที่เรียกว่าชาติพันธุ์วรรณาเชิงนาฏกรรม ด้วยการสังเกตในฐานะผู้มีส่วนร่วมในชุมชน รวมทั้งติดตามกลุ่มตัวตั้งตัวตีการทำงานด้านวัฒนธรรมไปร่วมงาน “อนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมไทยทรงดำ” ตามสถานที่ต่าง ๆ ตั้งแต่ ปี 2558-2561

กรอบอ้างอิงการทำงานวิจัยอิงอาศัยแนวคิดของ Conquergood (2013) เรื่องปฏิบัติการทางวัฒนธรรม ในทางการต่อสู้ (cultural struggle) ด้วยกระบวนการสื่อสาร ต่อรอง และให้ความหมายแก่พฤติกรรมชีวิตประจำวัน ผ่านการสร้างและใช้อัตลักษณ์บุคคล เป็นเครื่องนำทางและกำหนดแนวทางการวิเคราะห์ข้อมูล

คำถามที่ผุดบังเกิดขึ้นมาระหว่างการทำงานภาคสนามก็คือ หากมองปฏิบัติการทางวัฒนธรรมของเยาวชนคนรุ่นใหม่ “ชาวลาวโซ่ง” ด้วยการมองปฏิบัติการทางวัฒนธรรมอันอุปถัมภ์ได้ตั้งนาฏกรรมในโลกแห่งชีวิต กระบวนการต่อสู้ทางวัฒนธรรมเพื่อสืบสานวัฒนธรรมไทยทรงดำมีลักษณะอย่างไร การก่อร่างสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเป็นอย่างไร และนักเรียนไทยทรงดำ (ลาวโซ่ง) ให้ความหมายของประสบการณ์ในเรื่องนี้อย่างไร

การเมืองเรื่องการชี้ชัดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและการเมือง (politic of political culture identities)

ผู้เขียนได้มีโอกาสทำงานที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของนักเรียนชาวไทยทรงดำทั้งในโรงเรียนและในชีวิตประจำวันมาระยะเวลาหนึ่ง กรอบอ้างอิงในการศึกษาวัฒนธรรมของเยาวชนกลุ่มนี้ คงหนีไม่พ้นเรื่องอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม อันมีความหมายที่ใช้โดยสามัญสำนึกว่า การชี้ชัดความหมายให้แก่ตนเองว่า “ฉันเป็นใคร” และมีปฏิบัติสัมพันธ์ทางสังคมไปภายใต้ความหมายดังกล่าวนั้น กระบวนการดังกล่าวเป็นจุดนัดพบแห่งความหมายของการชี้ชัดตนเองและการที่คนอื่นเรียกเรา โดยนัยแห่งนิยามดังกล่าวนั้น จึงอาจสรุปได้ว่า อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเป็นดังกระบวนการที่ Conquergood (2013) ได้ให้ความคิดรวบยอดไว้ว่า เป็นการต่อรอง สื่อสาร และไตร่ตรองของแต่ละบุคคลว่าจะพึงมีปฏิบัติการทางวัฒนธรรมเช่นไร

ทั้งนี้ในกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของนักเรียนไทยทรงดำ อาจเห็นการชี้ชัดตนเองของนักเรียนไทยดำที่เกิดขึ้นในภาวะเชิงซ้อนในเทศะที่มีความสำคัญ คือ ที่โรงเรียน หมู่บ้าน ทั้งนี้พรหมแดนแห่งวาทกรรม (domain of discourse) ของความเป็นไทดำที่เกิดขึ้นในฉากต่าง ๆ อยู่ในขอบเขตความเป็นพลเมืองไทย คนไทยทรงดำ คนลาวโซ่ง คนไทย และคนไทดำ อัตลักษณ์ดังกล่าวสามารถอธิบายได้ดังนี้

พลเมืองไทย เป็นนัยสำคัญที่เกิดขึ้นเมื่อนักเรียนเข้าไปอยู่ในโรงเรียน โรงเรียนมีหน้าที่ทั้งในเชิงเปิดเผยและซ่อนเร้น (latent function) ในการกล่อมเกล่าให้นักเรียนมีความเป็นพลเมืองไทย เช่น มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ซื่อสัตย์ กตัญญู ตามแนวทางแห่งค่านิยม 12 ประการ

คนไทยทรงดำ เป็นอีกอัตลักษณ์หนึ่งนี้อาจกล่าวได้ว่าโรงเรียนมีบทบาทสำคัญในการ “เรียก” นักเรียนที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ด้วย “ความเป็นราชการ” นักเรียนที่เป็นไทยทรงดำนี้ จะมีบทบาทในงานทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของโรงเรียน เช่น ไปร่วมเดินขบวนพาเหรด เป็นนางรำ หรือแสดงศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ นักเรียนที่ใช้อัตลักษณ์ไทยทรงดำนี้ มักจะเป็นผู้กระตือรือร้นในเรื่องราวเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นของตน เป็นกลุ่มที่อาจเรียกได้ว่าเป็น “ลาวปฏิรูป” อันมีนัยถึงคนรุ่นใหม่ที่ใส่ใจวัฒนธรรมดั้งเดิม

คนลาวโซ่ง เป็นอัตลักษณ์ที่ชี้ชัดโดยคนเจ้าของวัฒนธรรม ที่ยังเรียกสมาชิกของกลุ่มทางสังคมของตนว่า “ลาว” หรือ “ลาวโซ่ง” อัตลักษณ์นี้มีความแจ่มชัดยิ่ง ในระดับหมู่บ้าน นัยสำคัญของการเป็นคนลาว คือ การพูดภาษาลาว (ภาษาไทยทรงดำ) ยึดถือความเชื่อเรื่องแถน ผี สิ่ง ขวัญ มีการละเล่นและการแต่งกายของตนที่แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญกับกลุ่มทางสังคมอื่น

ไทดำ เป็นความพยายามชี้ชัดความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ให้ถูกต้องตามรากฐานที่มาจากถิ่นฐานบ้านเกิด ขบวนการดังกล่าวขับเคลื่อนโดยแกนนำผู้มีความรักและห่วงแหนในสมบัติทางวัฒนธรรม ที่เกี่ยวเนื่องกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ จึงพยายามรณรงค์ให้ใช้คำว่า “ไทดำ” เป็นชื่อเรียกกลุ่มของตน โดยยึดมั่นตามภาษาถิ่นของตนเอง แต่ความเป็นไทดำนี้อาจยังไม่ได้รับความสนใจในหมู่คนลาวโซ่งโดยทั่วไปเท่าใดนัก ไทดำยังเป็นคำที่หมูนักวิชาการนิยมใช้เรียกชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์นี้ มากกว่าคนทั่วไป คำว่า “ไทดำ” สามารถเชื่อมโยงกลุ่ม

ชาติพันธุ์นี้ได้ในระดับโลก ในขณะที่ไทยทรงดำ และลาวโซ่ง เป็นกรอบอ้างอิงในระดับประเทศเท่านั้น

คนไทย เป็นอีกคำนิยามหนึ่งที่คนลาวโซ่งพยายามที่จะสมานลักษณะตนเองเข้าไปเป็นส่วนหนึ่ง แต่ในขณะที่เดียวกันก็อาจยังคงความหมายของความเป็นคนอื่นไว้ เพราะในภาษาถิ่นยังคงเรียกคนไทยว่า บักโกย อันมีความหมายนัยประหวัด (connotation) ทางลบในบางบริบท อย่างไรก็ตาม “คนไทย” อาจนับว่าเป็นอัตลักษณ์ที่นักเรียนหรือเยาวชนคนรุ่นใหม่ส่วนใหญ่เลือกใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพราะโดยทั่วไปแล้วก็มีชีวิตปกติเช่นคนไทยทั่ว ๆ ไปในพื้นที่ อย่างไรก็ตามเด็กและเยาวชนส่วนใหญ่ มักเลือกจะใช้อัตลักษณ์นี้ควบคู่ไปกับความเป็นลาวด้วย นักเรียนส่วนหนึ่งที่ใช้อัตลักษณ์คนไทยอย่างเด่นชัดและเลือกที่จะใช้เอกลักษณ์ลาวโซ่ง แต่เพียงราง ๆ ก็อาจถูกเรียกว่าเป็น “ลาวกบฏ” ได้

การเลือกใช้อัตลักษณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งส่วนใหญ่จะมีการสลับไปตามยุทธศาสตร์ที่แต่ละคนเลือกที่จะเป็นและทำพรมแดนของเอกลักษณ์ในเทศะต่าง ๆ มีความแจ่มชัดและเลื่อนราง ดังสรุปได้ในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แสดงการนำเสนออัตลักษณ์

การชี้ชัด / เทศะ	โรงเรียน	หมู่บ้าน
แจ่มชัด	พลเมืองไทย	คนลาวโซ่ง
	คนไทยทรงดำ	คนไทย
เลื่อนราง	คนลาวโซ่ง	คนไทดำ

ตารางดังกล่าวแสดงถึงการนำเสนออัตลักษณ์ของนักเรียนชาวไทดำในภูมิสถานต่าง ๆ ทั้งนี้ การนำเสนออัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมมักจะควบคู่ไปกับอัตลักษณ์ทางการเมือง (ความเป็นพลเมือง) แต่อาจมีความแจ่มชัดหรือเลื่อนรางต่างกัน

นาฏกรรมแห่งยุทธการสืบสานวัฒนธรรม (performance of cultural struggles)

จากอัตลักษณ์เชิงซ้อนของเด็กและเยาวชนคนรุ่นใหม่ที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ลำดับต่อไปจะบรรยายให้เห็นถึงปฏิบัติการทางวัฒนธรรม บริบทของการสืบสานวัฒนธรรม ลาวโซ่ง-ไทยทรงดำ ผ่านกระบวนการต่อสู้ทางวัฒนธรรมระหว่าง “ผู้ปฏิรูป” กับ “ลาวกบฏ” ซึ่งพบว่าในทุกคน อาจมีทั้งความเป็น “กบฏ” และ “นักปฏิรูป” เกิดขึ้นพร้อม ๆ กัน หรือสลับกันไป ตามกลยุทธ์การเลือกมีปฏิสัมพันธ์ของแต่ละบุคคล ภายใต้เงื่อนไขและสถานการณ์ต่าง ๆ

การสืบสานวัฒนธรรมนั้น อาจเป็นการนิยามสถานการณ์โดยผู้ชมหรือผู้เฝ้ามองนาฏกรรมในโลกแห่งชีวิตทางวัฒนธรรมของเยาวชนไทดำ โดยที่ตัวเยาวชนเองอาจให้ความหมายของประสบการณ์ในเรื่องนี้แตกต่างกันไป และไม่ใส่ใจให้ความสำคัญนัก เพราะมองว่าเป็นการใช้ชีวิตของตน (live their own lives)

ผู้เขียนจะได้บรรยายถึงกระบวนการสืบสานวัฒนธรรม โดยมีกรอบการมองนาฏกรรมในฐานะที่เป็นประสบการณ์ของคน (performance as experiences) โดยมีประเด็นการพิจารณาตามแนวทางของ Courguergood ที่ให้ความสำคัญในเรื่อง ปฏิบัติการทางวัฒนธรรม การสื่อสารต่อรอง และการไต่ร่อง

สะท้อนคิดโดยอนวัตตามปัญญาจางควิธี ของ Kennet Burke ดังที่ Cusripituck (2013) ให้อธิบายไว้ ใจความสรุปว่า ปัญญาจางควิธี คือ กระบวนการเฟื่องฟูขององค์ประกอบของนาฏกรรมแห่งชีวิต ได้แก่ ฉาก (scene) หรือสถานที่ที่เกิดการกระทำ (act) แล้วพิจารณาต่อไปว่ามีใคร (agent) บ้างที่เป็นผู้แสดงในกระทำการนั้น ๆ แต่ละคนมีบทบาท กลวิธีการสื่อสารหรือนำเสนออัตลักษณ์ของตนเองอย่างไร (agency) ด้วยจุดมุ่งหมาย (purpose) หรือแรงจูงใจอะไร

นาฏกรรมในบริบทของการสืบสานวัฒนธรรม เป็นกระบวนการสื่อสารใน 2 รูปลักษณะ ได้แก่ การสื่อสารกับตนเอง และการสื่อสารโดยมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้ว มีนัยสำคัญในฐานะของการเลือกใช้อัตลักษณ์ตามพฤติกรรมชีวิต ที่แต่ละคนให้คุณค่า โดยผู้เขียนจะได้บรรยายให้เห็นเป็นลำดับไป โดยเริ่มจากการสื่อสารกับตนเอง ต่อด้วยการสื่อสารระหว่างบุคคล ที่เกิดขึ้นในฉากที่บ้าน โรงเรียน และโลกออนไลน์

การสื่อสารกับตัวเอง

การสื่อสารกับตัวเองของเยาวชนไทยทรงดำ ที่บ้าน เป็นกระบวนการสังเกต และการตกผลึกความรู้ในตัว (internalization) คำว่าการสังเกตนี้ มีความหมายกว้างถึงกระบวนการรับรู้ประสบการณ์เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ตนเองด้วยประสาทสัมผัสทั้งหก คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ

การสังเกตเป็นกระบวนการสื่อสารกับตนเองที่มีนัยสำคัญ เพราะเป็นการให้ความหมายแก่ประสบการณ์ ลาวโซ่ง นาฏกรรมในองค์นี้ส่วนใหญ่แล้วจะเกิดขึ้นในบริบทอัตลักษณ์ “ลาวโซ่ง” ผ่านปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน ที่เด็กและเยาวชนต้องมีส่วนเข้าไปมีส่วนร่วม เช่น พิธีเสน พิธีขาดตง ทำให้เด็กได้รับประสบการณ์ลาวโซ่ง โดยผู้ที่มิบทบาทการแสดงสำคัญ ก็คือ ครอบครัวและเครือข่าย ที่ใช้กระบวนการสืบสานวัฒนธรรมด้วย “การขึ้นนำพาทำ” โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะนำเสนอ (represent) และ สืบซ้ำ (reproduce) สำนึกความเป็นชาติพันธุ์ไว้

ในบริบทโรงเรียน การสื่อสารกับตนเองเพื่อการสืบสานวัฒนธรรมของเยาวชนมีนัยสำคัญที่การรับและยอมรับวัฒนธรรมไทยทรงดำ โดยผู้แสดงที่มิบทบาทสำคัญคือ ครู และเพื่อน ปฏิบัติการทางการสื่อสารในโรงเรียนนั้น จะทำให้เยาวชนไทยทรงดำได้เลียนแบบวัฒนธรรมไทยทรงดำที่โรงเรียนผลิตขึ้นแล้วส่งต่อมายังเด็ก แต่เด็กก็สามารถ “เลือกรับ” วัฒนธรรมบางอย่างหรือ “ไม่รับ” บางอย่างได้ ยุทธภูมิจึงสำคัญ คือ การถูกส่งมอบความเป็นพลเมืองไทยในขณะที่ออกไปแสดงความเป็นไทยทรงดำในบางสถานการณ์ เช่น การไปเดินพาเหรดหรือรำตามงานสำคัญ ๆ ของจังหวัด วิธีการสำคัญอีกอย่างของเด็กและเยาวชนก็คือ “ลัทธิเอาอย่างกัน”

ที่โรงเรียน เด็กส่วนใหญ่จะพูดคุยกับตนเอง เพื่อสร้างอัตลักษณ์ทางเศรษฐกิจผ่านคำถามเชิงอนาคตว่า “โตขึ้นอยากเป็นอะไร” อันมีนัยว่าจะหาเลี้ยงชีพอย่างไรในอนาคต การเลือกเรียนวิชาต่าง ๆ ก็เพื่อค้นหาคำตอบต่ออัตลักษณ์ทางเศรษฐกิจนี้ โดยนัยนี้อัตลักษณ์ความเป็นลาวโซ่ง จะถูกเพิกเฉย เพราะไม่มีนัยสำคัญทางเศรษฐกิจที่จะทำให้เด็กส่วนใหญ่ดำรงชีวิตตามที่ตนให้คุณค่าได้ต่อไป ในขณะที่อัตลักษณ์ทางการเมืองคือความเป็นพลเมืองไทยหรือเป็นคนไทย นับได้ว่าเป็นเป้าหมายสำคัญของปฏิบัติการทางการสื่อสาร การสื่อสารที่เกิดขึ้นในโรงเรียนจึงมีนัยสำคัญของการประกอบสร้างความเป็นไทยเป็นหลัก และมีส่วนในการสืบสานความเป็นไทยทรงดำให้แก่เด็กเรียนบ้าง

การสื่อสารกับตนเองผ่านฉาก คือสื่อใหม่ที่เข้าครองอาณาโลกแห่งชีวิตของเยาวชนในปัจจุบัน และอาจกล่าวได้ว่าเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญต่อการสร้างอัตลักษณ์อันกำหนดพฤติกรรมชีวิตและวิถีคิดของเยาวชนไทดำ เพราะในปัจจุบันเด็กส่วนใหญ่อาจจ่อมชีวิตจม (immersion) ลงไปอยู่ในโลก “ออนไลน์” และ “ออน โมบาย”

เรียบร้อยแล้ว ดังวาจาของหมอขวัญคนหนึ่งที่ได้กล่าวไว้ว่า

“เด็ก ๆ เดียวนี้ มันเอาแต่ เขียย ๆ”

คำว่าเขียย ๆ เป็นภาพสะท้อนกริยาว่า ในแต่ละวัน เด็ก ๆ เอาแต่เล่นโทรศัพท์มือถือ โดยมีเพื่อนและเพื่อนเสมือน เช่น เพื่อนในเฟสบุ๊ค ในไลน์กรู๊ป เป็นผู้มีบทบาทสำคัญ วิธีการสื่อสารของเยาวชนนั้น อาจมีทั้งการชี้หน้า การทำตาม เอาอย่าง เลียนแบบเพื่อน ๆ ในโลกออนไลน์ โดยมีแรงจูงใจที่สำคัญ คือ การสร้างสรรค์เอกลักษณ์ร่วมกันในการบริโภคและการนำเสนออัตลักษณ์ตามวัฒนธรรมร่วมสมัยตามค่านิยมของตน

การสื่อสารระหว่างบุคคล

การสื่อสารระหว่างบุคคลที่บ้าน เป็นกระบวนการเลี้ยงดู ปลูกฝัง พูมพักความเป็นลาวโซ่งให้แก่เยาวชน ซึ่งเติบโตมาด้วยวิถีประเพณีลาวโซ่ง เด็ก ๆ จะได้รับการถ่ายทอด การขัดเกลาทางสังคม ผ่านการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร และการเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน ครอบครัว เครือญาติ จะมีส่วนสำคัญในการชี้แนะ ประสบการณ์ทางวัฒนธรรมให้แก่เด็ก ๆ แต่มีใช้ในลักษณะบังคับ เพราะเด็ก ๆ มีอิสระเสรีทางวัฒนธรรมที่จะใช้อัตลักษณ์คนไทยเป็นแกนหลักในชีวิตประจำวัน ด้วยความยินยอมตามใจจากครอบครัว การสื่อสารผ่านประเพณีปฏิบัติต่าง ๆ มีจุดมุ่งหมายสำคัญในการประกอบสร้างอัตลักษณ์ทางสังคม วัฒนธรรม การเมืองให้แก่เด็กและเยาวชน

ในบริบทโรงเรียน การสื่อสารระหว่างบุคคลเพื่อการสืบสานวัฒนธรรมนั้น มีลักษณะของการ “สั่งสอน” เรื่องราวทางวัฒนธรรมที่ถูกทำให้เป็นความรู้ทางการ ผ่านการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน โดยมีครูเป็นผู้เลือก คัด จัด สอน สารัตถะของเรื่องราวต่าง ๆ เด็กมีหน้าที่ รับ เรียน ทำ ตามคำสั่งสอนนั้น ๆ เพื่อน ๆ อาจมีบทบาทบ้างในการนำและทำให้เห็นเป็นตัวอย่าง ผลที่เกิดขึ้นนั้น อาจเป็นไปได้ทั้งการเลือกใช้ หรือไม่ใช้อัตลักษณ์ลาวโซ่ง และ/หรือไทยทรงดำ โรงเรียนย่อมมีจุดมุ่งหมายสำคัญในการถ่ายทอดความเป็นพลเมืองไทยและเอกลักษณ์ไทย รวมทั้งอัตลักษณ์ทางเศรษฐกิจอันเกี่ยวกับอาชีพในอนาคต แต่โรงเรียนบางแห่งก็มีส่วนช่วยเสริมเอกลักษณ์ไทยทรงดำให้ปรากฏชัดด้วยเช่นกัน

การสื่อสารในโลกออนไลน์ เป็นปฏิสัมพันธ์และการสนทนาที่มีนัยสำคัญต่อพฤติกรรมชีวิตของเด็กและเยาวชน เพื่อนจริงและเพื่อนเสมือนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญ เด็กเลือกเข้าช่องทางสื่อสารในภทกะ (genre) ใด ก็ย่อมหล่อหลอมรสนิยม ค่านิยม คตินิยมให้แก่เด็กเรียนมีอัตลักษณ์เช่นนั้น การสื่อสารช่องทางนี้มีส่วนสำคัญต่อการลอกเลียน ทำซ้ำ เพื่อให้เด็กได้เข้าไปมีวัฒนธรรมร่วม ตามแนวโน้มค่านิยมของเด็กรุ่นใหม่

จากการบรรยายมาทั้งหมดข้างต้นนำเสนอชุดข้อมูลหนึ่งจากที่สังเกตได้อย่างมีนัยสำคัญ มิใช่ปรากฏการณ์ทุกจาก ทุกตอนของชีวิตนักเรียนไทยทรงดำ ซึ่งในชีวิตจริงแล้ว เด็ก ๆ ย่อมสร้างความหมายใหม่ให้แก่ประสบการณ์อย่างต่อเนื่อง ผ่านการสื่อสาร การต่อรอง และการไตร่ตรองสะท้อนคิด แสดงนาฏกรรมแห่งชีวิตของตนไปตามสิ่งที่ตนให้คุณค่าไว้ ที่ผู้เขียนบรรยายมาข้างต้นนั้น สามารถสรุปได้ด้วยตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 นาฏกรรมการสื่อสารเพื่อการสืบสานวัฒนธรรม

การสื่อสาร	การกระทำ (act)	ฉาก (scene)	ผู้กระทำ (agent)	วิธีการ (agency)	จุดมุ่งหมาย (purpose)
	การสังเกตและ ฝึกในตนเอง	บ้าน	ครอบครัว ญาติ พี่น้อง	ชี้นำ สื่อสารในชีวิต ประจำวัน การปฏิเสธ	นำเสนอและสืบย้ ลักษณะเชิง สัญลักษณ์
ภายในตนเอง	รับทราบ จำได้ หมายรู้	โรงเรียน	ครู เพื่อน	เลียน รับ เรียน ทำตาม เอาอย่าง เลียนแบบ	ประกอบสร้างอัต ลักษณะเชิงสังคม เศรษฐกิจ
	ผสานตนเอง (immersion)	online	เพื่อน เพื่อนเสมือน	ชี้นำ/ทำตาม เอา อย่าง เลียนแบบ การต่อรอง การไตร่ตรอง สะท้อนคิด	ประกอบสร้าง อัตลักษณ์ทางการ บริโภคและ วัฒนธรรมร่วม สมัย
ระหว่างบุคคล	สั่งสอน ชัดเเกลา ฟุ่มพัก	บ้าน	ครอบครัว ญาติพี่น้อง เพื่อน	ปฏิบัติการในชีวิต ประจำวัน	ประกอบสร้าง อัตลักษณ์เชิง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม
	กำหนดกฎเกณฑ์ และการสั่งสอน	โรงเรียน	ครู เพื่อน สื่อ	ถ่ายทอดความรู้ (ไม่ต้องไตร่ตรอง)	อัตลักษณ์ทางการ สอน พลเมืองไทย
	สนทนา ปฏิสัมพันธ์	ออนไลน์	เพื่อน เพื่อนเสมือน	ปฏิบัติการเชิง ลอกเลียน	การผสมร่างสร้าง ใหม่

ประเด็นถกแถลง (argumentation)

ผู้เขียนได้บรรยายให้เห็นถึงนาฏกรรมแห่งวิธีการสืบสานวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ บนฉากที่มีความสำคัญได้แก่ บ้าน โรงเรียน และโลกออนไลน์ การแสดงชุดนี้ มีผู้เล่นที่สำคัญคือ เด็กและเยาวชน ครอบครัว และเครือข่าย ญาติ เพื่อนและเพื่อนเสมือน ครู และแกนนำนักอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรม การกระทำต่าง ๆ ในกระบวนการสืบสานเป็นภาวะเชิงซ้อนแห่งความขัดแย้งของการต่อสู้ระหว่าง “ผู้กบฏ” กับ “นักปฏิรูป” ในยุทธภูมิวัฒนธรรมนี้ มีการกระทำที่สำคัญคือ การฟุ่มพัก ชัดเเกลา ถ่ายทอด สั่งสอน ต่อรอง ปฏิเสธ ใคร่ครวญ ผ่านกระบวนการลอก เลียน เลือกรับ เรียน ต่อรอง เอาอย่าง ทำตาม สร้างใหม่ กระบวนการดังกล่าวมีจุดมุ่งหมายในการเลือกสรรอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมือง อันตอบโจทย์ชีวิตคือ วิถีแห่งการบริโภคและความสมัยนิยม

หากพิจารณาในแง่ของกระบวนการสืบสานวัฒนธรรมแล้ว เห็นได้ว่ากระบวนการดังกล่าวเป็นการเดินทางบนเส้นทางของการสร้างความหมายให้แก่ประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ กระบวนการ

สืบสานวัฒนธรรมนั้น เป็นกระบวนการสื่อสารในการต่อรอง และเลือกใช้อัตลักษณ์ของตนเองที่ขึ้นกับว่าใครที่เป็นผู้มีอิทธิพลในการสร้างอัตลักษณ์นั้น ๆ การสืบสานวัฒนธรรมจึงเป็นปฏิบัติการทางวาทกรรมของผู้สื่อสารที่มีความประสงค์จะนำเสนอความหมายของตนไปสู่สังคมอย่างต่อเนื่อง เช่น งานอนุรักษ์และสืบสานประเพณีไทยทรงดำ ที่จัดขึ้นผ่านการอุปถัมภ์ขององค์การบริหารส่วนตำบลต่าง ๆ ซึ่งอาจมีการจัดคณะนางรำและชุดการแสดงโดยนักเรียนในโรงเรียน งานดังกล่าวมีนัยของการจัดแสดงวัฒนธรรมที่ไม่ได้เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของสมาชิกกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ กิจกรรมดังกล่าวนี้ อาจไม่ได้รับความสนใจจากผู้ที่ยึดมั่นไว้ในเอกลักษณ์ลาวโซ่ง ซึ่งไม่มีกรอบอ้างอิงในความเป็นไทยทรงดำเช่นเดียวกับผู้จัด และอาจถูกตีตราว่า “เป็นลาวกบฏ” ทั้ง ๆ ที่กิจกรรมดังกล่าว อาจหมายถึง กระบวนการกลายเป็นไทยมากกว่าสืบสานวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ

โดยนัยดังกล่าวนี้ผู้ที่ เป็น “ลาวกบฏ” เอง แท้จริงแล้วก็อาจเป็น “นักปฏิรูป” กล่าวคือ ผู้สานต่อคุณค่าแกนหลัก โดยปรับวิธีให้เข้ากับวิถีชีวิตปัจจุบัน จึงเกิดคำถามว่า ควรมีการสืบสานวัฒนธรรมต่อหรือไม่ หรือแท้จริงแล้ว กลุ่มชาติพันธุ์เองจำเป็นต้องปรีวรรดวัฒนธรรมให้เข้ากับวิถีชีวิตในสังคมร่วมสมัย

ข้อถกแถลงข้างต้นของผู้วิจัย อาจกล่าวได้ว่าสอดคล้องกับแนวคิดเชิงทฤษฎีเรื่องการสืบสานวัฒนธรรมที่ได้มีผู้เสนอความคิดไว้ นับเนื่องจาก Tindall (1976) เรื่องทฤษฎีของการสืบสานวัฒนธรรมว่า ควรจะให้ความสำคัญทั้งจากมุมมองของคนใน และคนนอกวัฒนธรรม สิ่งสำคัญที่ควรจะมี คือ วัตถุประสงค์วัฒนธรรม หรือปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรม ระบบของมโนทัศน์ ความคิดรวบยอดของมโนทัศน์ กระบวนการสืบสานวัฒนธรรมมีความเกี่ยวข้องกับ 2 กระบวนการ คือ 1) Inter-psychic การปฏิสัมพันธ์ระหว่างสังคมกับกระบวนการทางวัฒนธรรม 2) Intra-psychic กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นเฉพาะบุคคล Intra-psychic กระบวนการเรียนรู้เกิดเฉพาะบุคคลนี้จะต้องเรียนรู้องค์ความรู้ 3 ด้าน ได้แก่ Ethos หรือ มุมมองทางวัฒนธรรม, ทักษะ เช่น ภาษา เครื่องมือ ทัศนคติ ทักษะงานบ้าน และ, พฤติกรรมทางพุทธิปัญญา พฤติกรรมที่มีความลึกซึ้งกว่า ทักษะ ส่วน Inter-psychic กระบวนการเรียนรู้ ที่อิงอาศัยการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสังคมกับกระบวนการทางวัฒนธรรมนั้น สิ่งสำคัญคือความคิดรวบยอดของกระบวนการ เช่น หากกล่าวถึงภาษา ก็มีใช้หมายถึงทักษะภาษา แต่หมายรวมถึง การสื่อสารด้วยภาษา ที่อาจมีวัฒนธรรมการสื่อสารระหว่างบุคคล สถานที่ โอกาส ที่แตกต่างกันในแต่ละวัฒนธรรม

จากงานวิจัยของ Cheverud and Sforza (1986) เรื่อง Cultural Transmission Among Aka Pygmies ได้ศึกษาวิธีการถ่ายทอดความรู้ สืบสานวัฒนธรรมด้วยการวิจัยในเชิงปริมาณ ซึ่งแสดงให้เห็นได้ง่ายด้วยแบบจำลองการสืบสานวัฒนธรรมที่มีหลากหลายรูปแบบ ได้แก่ การสืบสานแบบแนวตั้งจากผู้ปกครองสู่ลูก การสืบสานแบบแนวนอน การสืบสานแบบสอนจากผู้รู้หนึ่งคนไปสู่ผู้เรียนหลายคน และการสืบสานจากผู้สอนหลายคนไปสู่ผู้สืบสานคนเดียว

ในการสืบสานวัฒนธรรมนี้ มีนัยแห่งความอนุรักษ์นิยม การเรียนรู้ตั้งแต่วัยเด็กมีส่วนช่วยในการปลูกฝังองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมได้อย่างง่าย ซึ่งอาจมีแนวโน้มที่จะปรับเปลี่ยนจากอนุรักษ์นิยมมาสู่โลกแห่งการเปลี่ยนแปลงต่อไป

ในปี 2014 Mchitarjan, Irina และ Reizenzein, Rainer ได้เขียนบทความเกี่ยวกับการสืบสานวัฒนธรรมในชนกลุ่มน้อย สารสำคัญคือ ในการสืบสานวัฒนธรรมในชนกลุ่มน้อยนั้น ย่อมจะมีกลุ่มชาติพันธุ์หลักรวมอยู่ด้วย และมักจะไม่เท่าเทียมในการสืบสานวัฒนธรรม คนส่วนใหญ่มักจะมีอำนาจในการกำหนด กีดกันชนกลุ่มน้อย หรือบังคับไม่ให้สืบสานวัฒนธรรมดั้งเดิมของตน ในการสืบสานวัฒนธรรมของกลุ่มคน ควรจะ

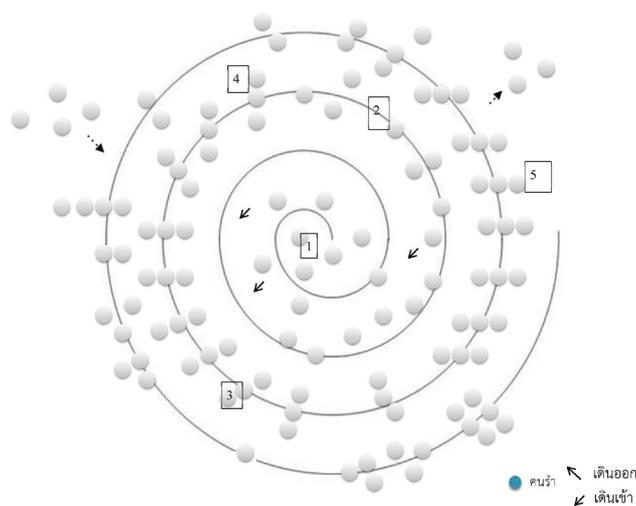
คำนึงถึง คุณค่า วิถีปฏิบัติ ความเชื่อ และการปฏิบัติ หรือการทำซ้ำ ทั้งนี้ สิ่งสำคัญที่จะจูงใจให้คนสืบสานต่อไปได้ คือ ต้องทำให้คนมี แรงจูงใจ ที่จะสืบสานต่อไป

พัฒนาการทางทฤษฎีเกี่ยวกับการสืบสานวัฒนธรรมข้างต้นนั้น สอดรับกันในสาระสำคัญว่า การสืบสานวัฒนธรรมเป็นกระบวนการสื่อสารระหว่างมุมมองของคนในและคนนอก ให้เกิดการรับรู้ความหมาย และสร้างความหมายใหม่ร่วมกัน ทั้งนี้ ปัจจัยสำคัญ คือ ต้องมีแรงจูงใจที่ตอบโจทย์ชีวิตของคนรุ่นใหม่ การสืบสานจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนรุ่นหนึ่ง จึงจะเกิดผลสัมฤทธิ์ได้ ความคิดเช่นนี้ สอดคล้องกับข้อมูลจากภาคสนามครั้งนี้ว่าการสืบสานวัฒนธรรมจะเกิดขึ้นได้ ก็ด้วยคนรุ่นใหม่ยอมรับมรดกสมบัติทางวัฒนธรรมของคนรุ่นก่อน ด้วยมองเห็นคุณค่าว่ามีความร่วมสมัย ใช้ประโยชน์ และตอบโจทย์วิถีชีวิตปัจจุบันของตน

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้เสนอข้อสรุปของกระบวนการสืบสานวัฒนธรรม ว่าอาจไม่ได้มีเพียงแนวคิดหรือแนวราบเท่านั้น แต่มีลักษณะการหมุนเวียนที่ผ่านไริะเบียบ การจัดระเบียบสร้างความหมายใหม่ การคลี่คลาย และการจัดระเบียบใหม่

สรุป

การสืบสานวัฒนธรรมของชาวไทยทรงดำในพื้นที่จังหวัดเพชรบุรี อาจอุปมาได้ดังการรำวงในงานประเพณีไทยทรงดำที่จัดขึ้นตามภูมิสถานต่าง ๆ งานประเพณีไทยทรงดำ (ภาพที่ 1) มีแบบแผนร่วมกันคือ เมื่อพิธีเปิดงานเสร็จสิ้นลง เสียงเพลงจากวงแคนก็เริ่มบรรเลง เริ่มต้นด้วยทำนอง “แกนแกร” (1) ที่เชิญชวน ให้ผู้คนเข้ามารำวง คนรำก็จดจ้อง คอยเชิงอยู่ เมื่อมีผู้นำเข้ารำ ก็อาจจะมีคนรำตามการรำวงในรอบแรกๆ อาจยังไม่มีระเบียบแบบแผน การรำจะมีลักษณะตามใจผู้รำ ในวงรำ อาจมีทั้งคนที่รำเก่ง รำได้ อยากรำ ชอบรำ และสนใจจะรำ มีทั้งคนสูงวัยไปจนถึงเด็กตัวเล็ก ๆ เรียกได้ว่าเป็นพื้นที่สาธารณะที่ทุกคนสร้างเข้าร่วมได้ อย่างไรก็ตาม ในวงจะมีผู้นำที่เดินรำนำขบวน เพื่อเดินวนไปรอบ ๆ เวที

ภาพที่ 1 ภาพแบบแผนการสืบสานวัฒนธรรมอุปมาจากวงรำแคนของชาวไทยทรงดำ

เมื่อรำไปสักพัก หมอแคนก็อาจเปลี่ยนจังหวะเป็น “แคนเล่น” (2) ในช่วงที่สองนี้ การรำวงจะมีแบบแผน ที่ชัดเจนขึ้น การรำวงจะเป็นระเบียบ ส่วนใหญ่แล้วในเวทีจะเหลือคนที่รำเป็นกับคนที่ชอบรำ เมื่อหมอแคนเล่น “แคนแดร” (3) การจัดระเบียบแบบแผนจักยิ่งชัดเจนขึ้น ผู้คนส่วนใหญ่จะรำโดยพร้อมเพรียงกันไปในทิศทาง อย่างสวยงาม และเมื่อรำถึง “แคนเวียง” (4) วงรำก็จะมีลักษณะของการคลายตัวของแบบแผน บางคนก็ออกจากวงรำไปในขณะที่บางคน (5) ก็จะเข้ามาใหม่ การจัดระเบียบจะมีลักษณะหลวม ๆ ในขณะที่รำวงอาจมีแคนเสริม เช่น แคนแซ้ง แคนม้าย่อง เข้ามาสร้างสีสันให้แก่วงรำ ก่อนที่จะหมดชุด แล้วเริ่มต้นใหม่หมุนเวียนไปจนถึงเวลาอันสมควร

การรำวงในเวทีงานรำวงจึงแสดงถึงนามนัย (metonymy) ของการสืบสานวัฒนธรรมไทยทรงดำ กล่าวคือ การรำวงมีทำนองแกน ซึ่งสะท้อนคุณค่าแกนหลัก (core value) ที่กำกับกับการดำเนินชีวิตที่หมุนเวียนไปตามแผนผังการรำวงของชาวไทยทรงดำตามจังหวะแคน ในงานประจำปี อนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมไทยทรงดำ ถึงแม้ว่าการรำวงจะรำด้วยทำนองเดิม ทำรำเดิม แต่ทุกรอบคนรำจะได้รับ “ความหมายใหม่” ของประสบการณ์” ทำให้การรำวงทุกครั้งสนุกสนาน และตื่นเต้น เวทีรำวงเป็นพื้นที่สาธารณะที่ทุกคนมีส่วนร่วมทางการเมืองทางวัฒนธรรม (culturally political participation) ในการสร้างความหมายใหม่ ร่วมจัดระเบียบ สร้างแบบแผน บริโภคความหมาย กระบวนการดังกล่าว คือ การสืบสานวัฒนธรรมนั่นเอง

การสืบสาน โดยนัยแห่งนิยามดังกล่าว จึงหมายถึง การสร้างนวัตกรรมทางวัฒนธรรม กล่าวคือ การสร้างประสบการณ์ใหม่ ที่ผู้คนยอมรับเข้ามาอยู่ในชีวิตประจำวัน การรำวงไทยทรงดำ มีทำนองและทำรำแบบใหม่ที่คนยอมรับ นับเป็นแบบแผน และเมื่อถึงเวลา แบบแผนดังกล่าวก็จะคลายตัวไปในขณะที่ผู้นำรุ่นใหม่ ๆ ก็จะนำเสนอแบบแผนใหม่ให้คนเข้าร่วมกระบวนการ แต่ทั้งนี้ สิ่งที่ต้องรักษาไว้ก็คือ คุณค่าแกนหลัก ดังเช่น ทำนองแกน ที่กำกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมให้ ว่างไป แล่นไป ตามยุคสมัยของสังคม

กบฏ หรือ นักปฏิรูป จึงอยู่ที่ใครมองใคร จากมุมมองของใคร จุดหมายหรือแรงจูงใจของคนนั้น ซึ่งอาจมีนัยเดียวกับการสืบสานวัฒนธรรมเช่นกัน หากเราคิดให้เด็กสืบสานวัฒนธรรม ก็อาจเป็นดังเช่น รัฐบาล พล.อ. ประยุทธ์ จันทร์โอชา ต้องการให้เด็กถือมั่นไว้ซึ่งค่านิยม 12 ประการ ที่อาจไม่ตอบโจทย์ ตรงใจ ของคนรุ่นใหม่

การสืบสานอาจกลายเป็นการส่งต่อวัฒนธรรมที่ ไม่เหมือนเพื่อน ล้าสมัย ไร้ประโยชน์ ไม่ตอบโจทย์ชีวิต ในขณะที่เด็กมีแรงจูงใจในปฏิบัติการทางวัฒนธรรมที่ เหมือนเพื่อน ทันสมัย ใช้ประโยชน์ ตอบโจทย์ชีวิต ประเด็นสำคัญของการสืบสานวัฒนธรรมอย่างมีพลวัต คือ กระบวนการปฏิวัติวัฒนธรรม ให้ร่วมสมัยสำหรับชีวิตประจำวัน

บทความนี้มุ่งหมายให้ผู้เล่นที่มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการสืบสานทางวัฒนธรรมได้ถูกคิดว่าการอยู่ร่วมกันของผู้คนในวิถีวัฒนธรรม ย่อมหนีไม่พ้นการปะทะสังสรรค์หรือการต่อสู้ทางวัฒนธรรมระหว่าง การผสมผสาน การสร้างสิ่งใหม่ การทดแทนของเดิม และแรงต้านต่อการเปลี่ยนแปลง

ประเด็นปัญหาที่จะเกิดต่อไปอาจมีใช้ความขัดแย้งระหว่างคนต่างวัฒนธรรม แต่เป็นความขัดแย้งภายในวัฒนธรรมตนเอง (conflict within) ระหว่างคนต่างรุ่น ต่างวัย การสร้างบูรณาภาพภายในวัฒนธรรมจึงมีความสำคัญ เป็นปัญหาในโลกแห่งชีวิตจริง และปัญหาเชิงวิชาการที่ทุกฝ่ายจะต้องร่วมกันช่วยทางหาออกต่อไป ผู้เขียนขอเสนอความสังท้ายว่า ความสัมพันธ์เชิงวิภาษระหว่างผู้ทบทวนและนักปฏิรูปในยุคการสืบสานวัฒนธรรมนี้จะน่าจะลงเอยด้วยการหาออกในลักษณะการ “ปริวรรตวัฒนธรรม” (cultural transformation) ให้คุณค่าหลักสามารถหมุนไปสร้างประสบการณ์ใหม่ ที่เหนือความคาดหมาย เป็นนวัตกรรมทางกายภาพที่คงคุณค่าแท้ของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ไว้

References

- Burusphat, Somsonge, et al. (2013). **Tai Song Ethnic Tourism Development (การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ไทยโซ่ง)**. Nakhon Pathom: Mahidol University.
- Cheverud, James M., Cavalli-Sforza, L. L. (1986). Cultural Transmission among Aka Pygmies. **American anthropologist**, New Series, 88(4) (December, 1986): 922-934.
- Conquergood, D. (2013). **Cultural Struggles Performance, Ethnography**, Praxis: University of Michigan Press.
- Cusripituck, Pato. (2013). **Communication for Transformative Learning in Museum Settings (การสื่อสารเพื่อการเรียนรู้เชิงปริวรรตในพิพิธภัณฑ์)**. Doctoral dissertation, Communication Arts Department, Rangsit University.
- Denzin, Norman K. (2003). **Performance Ethnography : Critical Pedagogy and the Politic of Culture**. London: Sage.
- European Parliament. (2017). **Current and Emerging Trends in Disruptive Technologies: Implications for the Present and Future of EU's Trade Policy. Policy Department, Directorate-General for External Policies, European Union** [Online]. Retrieved June 15, 2018 from http://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EXPO_STU%282017%29603845
- Chua, J. (2018). **10 Disruptive Technology Trends in Asia! Are You Ready? www.leaderonomics.com January 6, 2018** [Online]. Retrieved June 15, 2018 from <https://leaderonomics.com/functional/10-disruptive-technology-trends-asia>
- Mchitarjan, Irina., Reizenzein, Rainer. (2014). Towards a Theory of Cultural Transmission in Minorities. **Ethnicities**, 14(2): 181-207. [Online]. Retrieved June 15, 2018 doi: 10.1177/1468796813505553
- Medison, Soyini D. (2012). **Critical Ethnography : Method, Ethics and Performance**. (2nd ed.). London: Sage.
- Mezirow, J. (1990). **Fostering Critical Reflection in Adulthood : a Guide to Transformative and Emancipatory Learning**. San Fransisco: Josey Bass.
- Phrathampidok. (1994). **Cultural Transmission based on Truly Education (สืบสานวัฒนธรรมไทยบนฐานการศึกษาที่แท้)**. Bangkok: Phuttatama Publication.
- Tindall, Allan B., (1976). Theory in the study of cultural transmission. **Annual Review of Anthropology**, 5: 195-208.
- World Economic Forum. (2018). **10 Skills You'll Need to Survive the Rise of Automation**. [Online]. Retrieved July 10, 2018 from <https://www.weforum.org/agenda/2018/07/the-skills-needed-to-survive-the-robot-invasion-of-the-workplace/>